

**Zalazak američke
hegemonističke moći**

Saeid Abedpour

Zalazak američke hegemonističke moći

Saeid Abedpour

Institut „Ibn Sina“, Sarajevo

Sažetak

Pojava revizionističkih sila u svijetu i slabljenje unutrašnjih ideoloških američkih struktura izazvalo je poraz i zalazak doktrine novog globalnog sistema na čijem su čelu bile SAD u međunarodnom poretku. Danas Amerika niti je hegemonistička globalna sila niti ima snage da očuva status „velesile“ među novonastalim globalnim silama.

Ključne riječi: globalni sistem, SAD, međunarodni poredak, hegemonizam, velesila

Većina mislilaca se slažu da je „novi globalni poredak“ pod američkim liderstvom u povlačenju i da se tu ne radi ni o kakvoj taktici jer je od 2008. godine jasno da se radi o zalasku američke hegemonije. Najvažnije pitanje koje se nameće u vezi sa ovim jeste: kakav će globalni sistem uslijediti nakon poraza novog globalnog sistema pod američkim liderstvom?

Devedesete godine prošlog stoljeća smatraju se „zlatnom prilikom“ za aktivni američki upliv u svijetu s ciljem ispunjenja „svetih“ američkih ciljeva, tj ušvršćenja, stabiliziranja i prodiranja američke hegemonije u međunarodni poredak. Promjene potkraj 80-ih i početkom 90-ih godina u izvjesnoj mjeri su bile brze i korjenite te je Fukuyama nagovijestio kraj povijesti. Kraj „hladnog rata“ te opsežna saradnja zemalja u međunarodnoj koaliciji pod vođstvom Amerike a protiv Iraka ponovo je u vladi Georgea Busha pokrenula pitanje idealističkih američkih vrijednosti iz prošlosti i pojam „novog globalnog poretka“. Kada se govori o „novom globalnom poretku“ pod tim se misli na poredak koji je aktualizirao i predočio bivši američki predsjednik Bush. Premda, ovaj je izraz prvi upotrijebio Mihail Gorbačov u svom govoru pred Generalnom skupštinom UN-a, 26. decembra 1988. godine.

Bush senior je smatrao da nova situacija iziskuje novi poredak u okviru kojeg će se uspostavljati i trajati poželjne relacije među narodima. Amerika je u tom kontekstu istakla ciljeve i interese kao što je istrajavanje na temeljnim vrijednostima liberalizma, liderstvo u globalnoj ekonomiji, uspostava zdravih relacija utemeljenih na boljoj političkoj suradnji sa prijateljskim i zemljama saveznicama te uspostava sigurnog i stabilnog svijeta u kojem će se poštivati političke i ekonomske slobode kao i principi i kriteriji ljudskih prava i demokracije. Kako bi imali kontinuitet globalne hegemonije Amerikanci su išli za širenjem američkih nacionalnih ciljeva koristeći se pri tome svim mogućim opcijama, kao „uplitanje“ (masovno uplitanje – obično vojno – u unutrašnja pitanja zemalja); širenje saradnje sa saveznicima a sve s ciljem očuvanja i sprovođenja novog globalnog poretka i smanjenje jednostranih koraka kroz jačanje strateških koraka.

Pisanja istaknutih međunarodnih teoretičara

Opadanje političke, ekonomske i sigurnosne moći Amerike posljednjih godina nagnalo je zapadne i nezapadne mislioce na promišljanje o prihvatanju kraja globalnog poretka utemeljenog na američkoj moći. John G. Ikenberry, Gideon Rachman, Noam Chomsky, Michael Cox, Joseph Nye, Fareed Zakaria, Alfred McCoy, William Norman Grigg i Steven A. Cohen su istaknuti mislioci i teoretičari u oblasti međunarodnih odnosa koji su u svojim pisanjima razmatrali načine propasti globalne američke imperije.

John G. Ikenberry teoretičar u oblasti međunarodnih odnosa i američke vanjske politike u članku pod naslovom „Budućnost globalnog liberalnog poretka“ objavljenom 2014. godine ukazao je na zalazak američke moći i promjenu globalne moći iz koncentrirane moći u višeblokovski sistem. Ikenberry smatra da je svijet u nekoj vrsti promjene globalne moći iz koncentrirane moći u sistem više blokova a što bi se moglo nazvati „sistem raspršivanja moći“ pri čemu bi u takvom sistemu prenosa moći mogla najviše profitirati Kina.

Gideon Rachman je američki politički analitičar koji smatra da su društveno-ekonomski izazovi izazvani krizom iz 2008. godine faktor slabljenja i pada globalne američke pozicije te ocjenjuje kako ekonomski i vojni napredak Kine predstavlja ozbiljnu i dugoročnu prijetnju za američku hegemoniju. Rachman vjeruje kako danas postoje različiti aspekti nadmetanja između novonastale Kine i slabe Amerike te ističe da novonastale sile kao što su Kina, Brazil, Turska, Indija i Iran – svaka prema svojim vanjskopolitičkim prioritetima – ograničavaju organiziranje globalnog sistema, napose u odnosu na činjenicu američkog slabljenja.

Noam Chomsky istaknuti je kritičar američke vanjske politike koji na ovu zemlju gleda kao na „imperiju“ na zalasku. On smatra da je u izvjesnom obliku došlo do promjene američke imperijalističke dominacije te je opseg njene primjene u praksi uočljivo opao. Amerika je u opadanju i na unutrašnjoj i na vanjskoj sceni.

Alfred McCoy, profesor Univerziteta Wisconsin, smatra da će se zalazak Amerike kao globalne velesile dogoditi prije nego bilo ko može i zamisliti. To će se u potpunosti i dogoditi do 2025. godine smatra ovaj američki povjesničar

i svijet će svjedočiti prelasku bogatstva i ekonomske moći sa Zapada na Istok. McCoy smatra da je američki imperijalizam najveći faktor američkog pada.

McCoy vjeruje da će globalni poredak u budućnosti, preciznije između 2020. i 2024. godine, biti suočen sa pojavom novih sila kao što su Kina, Rusija, Brazil i Indija koje će međusobno saradivati a da će sile kao što su Engleska, Njemačka, Japan i Amerika nazadovati i da će se njihovo partnerstvo okončati. McCoy također smatra da postoji još jedna opcija za budući globalni poredak a to je „Neovestfalijanski globalni poredak“ u kojem će se uspostaviti regionalna hegemonija i da će svaka hegemonija dominirati nad svojim regionom. Primjera radi, Brazil u Južnoj Americi, SAD u Sjevernoj Americi, Kina u Južnoj Aziji, Rusija na Kavkazu, Južna Afrika u Africi. U takvoj konstelaciji odnosa, prostor virtualni, te morska prostranstva će izaći izvan kontrole dosadašnjeg „policajca“ tj Amerike a formirat će se nova globalna društva.

William Norman Grigg i Steven A. Cohen smatraju da je Amerika zemljama Trećeg svijeta donijela siromaštvo, kriminal, nepismenost i sve bolesti kojima je danas izložen ovaj region te da je standard života u zemljama Trećeg svijeta znatno niži u odnosu na ostale razvijene zemlje i zemlje u razvoju. Grigg ističe da su korijeni američkog pada u bogatstvu bez truda, u uživanjima bez savjesti, u znanju bez karaktera, biznisu bez etike, znanju bez humanosti, pobožnosti bez požrtvovanja i politici bez principa.

I Michael Cox, istaknuti univerzitetski profesor i analitičar u oblasti međunarodnih odnosa, pisao je o ovoj temi te je početak XXI. st. označio kao početak jedne nove realnosti pod imenom „promjena moći“. Cox smatra da ovaj proces znači zalazak američke hegemonističke moći i uspostavu novog međunarodnog poretka posredstvom nove globalne realnosti nazvane „BRICS“ u koju ulaze Brazil, Rusija, Indija Kina i Južnoafrička Republika (Cox, 212: pp 369). „BRICS“ je naziv za uniju zemalja koje su posljednjih godina doživjele ubrzani ekonomski i industrijski razvoj. „BRICS“ je termin koji je nastao od prvih slova naziva država koje ulaze u ovu uniju, tj. Brazil, Rusija, Indija, Kina i Južnoafrička Republika, a koje su se kao potencijalna globalna snaga ujedinile prije otprilike jednog i po stoljeća. Zemlje članice „BRICS-a“ čine grupu novonastalih globalnih ekonomija. Na tragu toga, zemlje koje čine „BRICS“ u političkom smislu imaju slične stavove u pogledu globalnih pitanja i ne prihvataju politiku pritisaka, upotrebu sile, kršenje suvereniteta drugih zemalja, jednostranost i ignorisanje OUN-a od strane drugih globalnih sila.

Fareed Zakaria koji na međunarodne pojave gleda sa neorealističkog stajališta vjeruje kako je svijet u tranziciji iz američkog ka postameričkom periodu. Zakaria smatra da u svijetu koji je pred nama Amerika ne samo da neće imati ekonomsko i geopolitičko liderstvo niti kulturnu dominaciju, nego će njene vrijednosti biti poljuljane. Nalazimo se u stanju „rastakanja drugih“ što će donijeti novu globalnu perspektivu u kojoj se mijenjaju pozicije moći i bogatstva. Moć odlazi iz američkih ruku i mi smo već zakoračili u postamerički svijet, smatra Zakaria, čiji pravac i suštinu određuje „veliki broj ljudi i veliki broj prostora“.

Fareed Zakaria u svom je tekstu, između ostalog, napisao: „Američka demokracija je postala neliberalna“. U tom tekstu je također analizirao uzroke koji su doveli do prelaska iz američkog u postameričko doba. On smatra da su političke stranke izgubile moć i da je Kongres pocijepan. Ekspertni timovi nemaju vlastitih stavova a mediji pravih informacija, finansijeri posežu za falsificiranjem, a u uredima punim dima se donose zaprepaštujuće odluke. „Sada vidimo kako je američka demokracija bez ikakvih realnih zapreka zauzela kurs čistog populizma i obmanjivanja puka“, ističe Zakaria.

Imajući u vidu stajališta međunarodnih eksperata i realnu situaciju u današnjem svijetu može se kazati da je globalna Američka imperija na zalasku, i to usljed unutrašnjih faktora (slabljenje političko-ekonomske strukture) i vanjskih faktora (pojava izazovnih regionalnih i globalnih sila). Svijet je sada spreman za ulazak u postameričku eru. Doba u kojem se više ne može govoriti o velesilama i globalnom liderstvu. Američki neuspjeh u sučeljavanju sa Rusijom oko ukrajinskog pitanja, ćorsokak u koji su zapali diplomatski pregovori sa Rusijom i Iranom u vezi Sirije, rat sa terorizmom u Afganistanu kome se ne nazire kraj, eskalacija djelovanja antiameričkih fundamentalističkih skupina, kao što je Daeiš, jačanje regionalnih međunarodnih sila kao što su Kina, Rusija, Brazil, Indija i Turska te poljuljani temelji EU kao jedne od glavnih američkih saveznica s ciljem očuvanja globalnog poretka utemeljenog na američkoj moći, glavna su obilježja globalnog zalaska američke imperije.

Trumpa treba smatrati posljednjim američkim pokušajem za povratkom kredibiliteta i izgubljene ili nestajuće američke moći u svijetu. Trump će uložiti sve svoje napore da Americi povрати međunarodni kredibilitet i globalnu hegemonističku stabilnost ali je već prekasno za tako nešto. Trenutačna moć Amerike daleko je od toga da može drugima naturati liderstvo prema američkim vrijednosnim obrascima. Sadašnja Amerika nema tu snagu da

drugim međunarodnim silama govori šta je „crno“ a šta „bijelo“. Svijet danas više nalikuje jednom „lebdećem neustaljenom selu“ negoli svijetu pod dominacijom neke sile slične Americi. Ovo odsustvo liderstva i anarhizam će vladati međunarodnim poretkom sve dotle dok svijet ne proizvede jednu novu velesilu kakva je bila Amerika početkom XXI. st. kada je mogla preuzimati velike međunarodne odgovornosti. Trenutačno nema nikakve globalne sile koja posjeduje one karakteristike liderstva kakve je imala Amerika 90-ih godina prošlog stoljeća. Svijet je sada podijeljen na nekoliko blokova (kontinentalne sile). Ovo je doba najnestabilnije pozicije međunarodnog poretka u kojem se svakog trena može dogoditi nešto novo što bi svijet moglo odvesti u još veću nestabilnost.